

1. ULUSLARARASI TÜRK DÜNYASI KÜLTÜR BAŞKENTLERİ BİLGİ ŞÖLENİ

TÜRKİYE

KOSOVA

MAKEDONYA

ÖZBEKİSTAN

TÜRKİYE AKGÖRNE ALMANYA ANKARA ARJANTİN ARJENTİN
AZERBAJCAN BAĞRİŞİRE BAHREİN BAHREİN
BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ BRÜNEİ DÜNYA
TÜRKMENİSTAN KOSOVA PAKİSTAN SİYERİSTAN
İSRAİL KÖRFEY BÖLGESİ HİRESEK KİNGDOM OF SAUDI ARABIA
MİSİR CEZAYİR GÜRCİSTAN MAKEDONYA
TATARİSTAN KAZAKİSTAN LİBYA ERİTRİPE
HİRVATİSTAN BULGARİSTAN ÖZBEKİSTAN
SİRBİSTAN ARNAVUTLUK YUNANİSTAN

NEVŞEHİR
HACI BEKTAŞ VELİ
ÜNİVERSİTESİ

T.C. BAŞBAKANLIK
ATATÜRK KÜLTÜR
MERKEZİ BAŞKANLIĞI

1. ULUSLARARASI
TÜRK DÜNYASI KÜLTÜR BAŞKENTLERİ
BİLGİ ŞÖLENİ
5-7 Kasım 2015

BİLDİRİ METİNLERİ

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Yayımları

I. ULUSLARARASI

TÜRK DÜNYASI KÜLTÜR BAŞKENTLERİ BİLGİ ŞÖLENİ

“Türkiye - Kosova - Makedonya – Özbekistan”

5 - 7 Kasım 2015

Nevşehir

BİLDİRİ METİNLERİ

Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

www.nevsehir.edu.tr

tdkb.nevsehir.edu.tr

2000 Evler Mah. Zübeyde Hanım Cad. 50300 Nevşehir

Tel: +90 (384) 228 10 00 & Bel-geç: +90 (384) 215 30 58

KÜLTÜR TARİHİMİZ AÇISINDAN KALKANDELEN VE KALKANDELEN DOĞUMLU DİVAN ŞAİRLERİ

Araş. Gör. Şerife ÖRDEK
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
serifeordek@nevsehir.edu.tr

ÖZET

Osmanlı Devleti, ortak bir ideal doğrultusunda bir araya gelmiş farklı etnik ve kültürel grupların oluşturduğu bir medeniyettir. Her bölgede olduğu gibi Balkan topraklarında yetişen şairlerin ve diğer önemli şahsiyetlerin de bu kültür ve medeniyete yaptıkları katkılar edebiyat tarihimiz açısından çok önemlidir.

Çok eski tarihlerden beri Türk kültür merkezlerinden biri olarak öne çıkan Kalkandelen, kültürel anlamda Balkan coğrafyasında yetiştirdiği şairlerle dikkate değerdir. Bâlî, Fakîrî, Kâşifi, Muîdî, Nâlî, Remzî, Sa'îd, Sâidî, Sücûdî, Tulû'î ve Reşid Âkif Paşa divan şiirine önemli katkıları olan Kalkandelen doğumlu şairlerdir.

Bu çalışmada, şuarâ tezkirelerinde zikredilen Kalkandelen doğumlu şairler hakkında bilgi verilerek Kalkandelen'in bir kültür merkezi olarak üstlendiği görev anlatılmaya çalışılacaktır.

0. Giriş

Balkanlar, Avrupa'nın güneydoğusunda yer alan bir yarımada olup tarihin çok eski dönemlerinden beri Türklerin de yoğun olarak yaşadığı yörelerden biridir. Osmanlı Devleti tarafından tamamen fethi Sultan II. Murat devri (1421-1444) ve Fatih Sultan Mehmet devrinde (1444-1446) gerçekleştirilen Makedonya şehirlerinin önemli bir kısmı 14. yüzyılın ikinci yarısından 20. yüzyılın ikinci çeyreğine kadar gerekli olan mimarî, dinî, sosyal ve edebî yapılarıyla Osmanlı kültür coğrafyasının önemli birer kültür merkezi haline gelmişlerdir.

Osmanlı kültür coğrafyasına bakıldığında edebiyat tarihimize katkıda bulunan şairlerin büyük bir bölümünün Balkanlardaki şehirlerde doğduğu görülmektedir (İsen 2001: 7). Makedonya sınırlarında yer alan şehirlerin de yetiştirdiği şairlerle divan şiirine olan katkısı azımsanmayacak derecededir.

Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü adlı şair ve yazarların biyografilerini modern biyografi anlayışına göre ele alan projenin son verileri incelendiğinde bugünkü Makedonya sınırları içerisinde yer alan Üsküp (26), Manastır (35), Kalkandelen (11), Debre (2), İştıp (8), Ustrumca (3) ve Köprülü (1) gibi şehirlerin toplam 86 divan şairi yetiştirdiği görülmektedir. Bu şehirler yetiştirdikleri birbirinden önemli divan şairiyle şuara tezkiresi yazarlarının dikkatini çekmişler ve bu yazarların eserlerine konu olmuşlardır.

Bu çalışmada yetiştirdiği şair ve önemli şahsiyetler açısından Osmanlının önemli kültür merkezlerinden biri olan Kalkandelen'den kısaca söz edildikten sonra bu şehirde doğmuş divan şairleri ele alınacaktır.

1. Tarihi Kaynaklarda Kalkandelen

Makedonya'nın kuzeybatısında yer alan şehrin Osmanlının fethinden önceki adı Tetova'dır. Bu şehir, 1476'dan sonraki belgelerde Türklerin verdikleri Kalkandelen adıyla zikredilmektedir (Nureski 2014: 82). Üsküp'ün 42 km. batısında, Şar dağları ile Suha Gora dağları arasında bulunan Polog vadisinde yer alır (Aruçi 2001: 262). Makedonya Cumhuriyeti Devlet İstatistik Enstitüsü'nün son verilerine göre toplam 86.580 nüfusa sahiptir. Ülkenin üçüncü büyük şehri olan Kalkandelen'de günümüzde 20.053 Makedon, 60.886 Arnavut, 1.882 Türk, 2.357 Roman, 15 Ulah, 604 Sırp, 156 Boşnak, ve diğerleri (627) yaşamaktadır¹.

Kalkandelen, 14. yüzyılın ikinci yarısının sonlarında Osmanlı Türklerinin eline geçmiştir. 1455 tarihli maliye defterlerinde köy ve pazar yeri olarak zikredilmesinin yanında şehir olarak da zikredilmektedir. Evliyâ Çelebi'nin Seyahatnâmesinde yer almayan Kalkandelen'i Kâtip Çelebi, Cihânnümâ adlı eserinde şöyle anlatır; *Üsküb'den garb ve şimâl tarafında Şâr-dağı dimekle mâruf ve meşhûr cebel şarkisinde bir kasaba ve kazâdur. İstanbul'dan 17 günde varılır. Ve nehr-i Vardar Kalkandelen kurbundan çıkup cereyân ider. Ve cevânibi Üsküb ve Kırçova ve kazâları vâki olmuştur* (Kâtip Çelebi 1971: 89).

¹ http://www.stat.gov.mk/pdf/kniga_13.pdf.

Osmanlı'nın önemli kültür merkezlerinden biri olan Kalkandelen'i 16. yüzyılın tezkire yazarlarından Âşık Çelebi, Meşâ'irü'ş-Şu'arâ adlı eserinde yer alan Fakîrî maddeinde şu cümleyle ifade etmektedir; *Hayli murg-ı ma'ânî şikâr ider şehbâz-tab şâ'irleri kopar meşhûr yuvadır* (Kılıç 2010: 1213). Âşık Çelebi'nin bu ifadesinden o dönemde Kalkandelen'in güzel şiirler yazan yetenekli şairlerin yetiştiği önemli bir kültür merkezi olduğu anlaşılmaktadır.

Djuneis Nureski, *Osmanlı Kaynaklarına Göre Kültür Merkezi Konumundaki Makedonya Şehirleri ve Özellikleri* adlı çalışmasında Kalkandelen'in yetiştirdiği 6 divan şairi olduğundan söz eder. Ancak incelenen biyografi kaynaklarında Kalkandelen doğumlu 11 divan şairi olduğu tespit edildi. Bunlar; Bâlî, Fakîrî, Kâşîfî, Muîdî, Nâlî, Remzî, Sa'îd, Sâidî, Sücûdî, Tulûî ve Reşid Âkif Paşa'dır. Ayrıca incelemeler sonrasında bu şehirde doğmuş Osmanlı Devleti'ne hizmet etmiş önemli şahsiyetlerin varlığı da tespit edildi. Âkif Mehmed Paşa, Receb Paşa, Receb Rüşdî Efendi ve Ruhî Mustafa Efendi tespit edilebilen şahsiyetlerden bazılarıdır.

2. Kalkandelen Doğumlu Divan Şairleri

2.1.Bâlî, Kalkandelenli Bâlî Çelebi

15. yüzyıl şairlerindedir. Şuara tezkirelerine göre Rumelilidir. Bu konuda ayrıntılı bilgi veren Latîfî, tezkiresinde şairin bir beytinden yola çıkarak Kalkandelenli olduğunu, Ahdî ise aynı bölgedeki Göllikesriye şehrinden olduğunu belirtir. Başlangıç düzeyinde bir eğitim aldığı ve Farsça öğrendiği bilinmektedir. Tımar sahibidir. Divan mensuplarının ve dönemin ileri gelenlerinin hizmetinde bulunduğu ve onlarla yakınlık kurduğu bilinmektedir. Sultân I. Selîm devrinde (1512-1520) vefat etti. Bâlî'nin eser kaleme alıp almadığına dair günümüze bir bilgi mevcut değildir. Halep ve Şam'ın fethi üzerine yazdığı tarihler vardır. "Sultân Selîm şuvey şuvey" tarihini Arap diyarının fethi için düşürmüştür. Bâlî, her ne kadar döneminin meşhur şairlerinden olmasa da hoş ve şirin manzumeleri ve beğenilen sözleri vardır. Ancak tezkire yazarı Ahdî, Bâlî'yi görünüşü ve tavrı itibarıyla Rumeli delilerine benzetmektedir (Canım 2000: 185-186, Demir 2014: isimlersozlugu.com, Kurnaz-Tatçı 2001: 87, Kutlar-Çakır-Koncu 2012:104-105, Riyâzî (yty.: 35v.), Sungurhan 2008: 31, Sungurhan 2009: 172, Solmaz 2005: 115-116).

Bâgun güli vü sünbülü serv ü benefşesi
Yâri gelür diyü kodılar gözci nergisi

Aldı haber sabâdan ü döndi göz eyledi
Ya'nî gelür o gözleri âhû kesün sesi

Müştak imiş benefşe ki pâyuna yüz süre
Miskînün uymuş çemen içinde sinmesi

Bâlî nice halâs ola kaplân-ı 'ışkdan
Çünkü irişdi tenden öte câna pençesi (Sungurhan 2009: 172)

2.2.Fakîrî

16. yüzyıl şairlerinden olup Kalkandelenlidir. Edebiyatımızda Fakîrî mahlasını taşıyan dört şairden biridir. Riyâzî, Fâkirî'nin meşrebinde “fakr u fenâ” emareleri olduğu için şairin bu mahlası seçtiğini söyler. Hakkında bilgi veren kaynaklar yoksul ama gönlü zengin bir kişi olduğundan söz eder.

Sicill-i Osmânî'de şairin Kânûnî dönemi (1520-1566) ortalarında vefat ettiği ancak Latîfî ve Riyâzî Tezkiresi'nde Sultân Selîm devrinde (1566-1574) vefat ettiğini belirtilir. Bu ikilem aynı yüzyılda ve aynı bölgede yaşamış, aynı mahlası kullanan iki şairin var olduğunu düşündürmektedir. Çünkü iki Fakîrî'nin biyografisi sadece vefat tarihlerinde değil başka hususlarda da farklılık göstermektedir. Kalkandelenli Fakîrî'nin mesleğine dair net bir bilgi elde olmamasına rağmen Latîfî Tezkiresi'ndeki Fakîrî'nin Budin'in yeni fethedildiği sırada Rumeli'nde “bazen imamlık, bazen hatiplik, bazen remmallık, bazen tabiplik” yaptığını söylemektedir. Ancak, bu bilgi, meseleyi daha da karmaşık hâle getirmektedir. Zira Budin 13 Zilkade 932 (22 Ağustos 1526) tarihinde Kanunî Sultan Süleyman tarafından fethedilmiştir. Buna rağmen Latîfî Tezkiresi'nde Sultân Selîm devrinde (1566-1574) vefat ettiği kaydının bulunması nüshaların istinsahında “Süleymân” kelimesinin “Selîm” olarak yazılmasıyla ortaya çıkan ve sonradan yaygınlaşan bir hata olması ihtimalini düşündürmektedir. Bununla birlikte, şairin kendisiyle ilgili bilgi veren biyografi kaynaklarda bahsedilen Risâle-i Ta'rîfât'ından ve diğer eserinden Latîfî'de söz

edilmemesi, verilen şiir örneklerinin benzeşmemesi gibi farklılıklar da göz önüne alındığında iki Fakîrî'nin ayrı şairler olması ihtimali daha da güçlenmektedir.

Şairin 941/1534 yılında yazıp Kânûnî Sultân Süleymân'a sunduğu *Risâle-i Ta'rîfât* adlı bir eseri vardır. Bu eser mefâilün mefâilün feûlün kalıbında yazılmış bir mesnevidir. Çeşitli devlet görevlisi, ticaret erbabı ve sanatkâr tipleri şehrengîz üslubunda 159 fasıl içinde kısaca tarif edilmektedir. Ayrıca şairin, İstanbul tavsifi ve 43 gencin nitelenmesinden oluşan *Şehrengîz-i Fakîrî*, insanlar, hayvanlar ve diğer çeşitli konularda yaklaşık 35 anekdotun yer aldığı *Letâif* ve feûlün feûlün feûl kalıbında yazılmış 101 beyitten oluşan tasavvufî bir mesnevî olan *Sâkînâme* adlı eserleri vardır (Akbar 1996: 509, Canım 2000: 440, İsen 1999: 165, Kılıç 2010: 1213, Köksal 2013: isimlersozlugu.com, Kurnaz-Tatçı 2001: 781, Riyâzî (yty.: 107), Sungurhan 2008, Sungurhan 2009: 180, Sâmî 1413: 3417).

Der Vâsf-ı Şuarâ

Nedür şâ'irlerün bildün mi hâlin
Ögüp her dil-berün zülfi vü hâlin

Kimin dâm eyleyüp kimini dâne
Tolaşup geh dehân ü geh miyâna

İderler yok yire dürlü makâlât
Netîce çıkmaz illâ ki hayâlât (Kılıç 2010: 1213)

2.3.Kâşifi, Mehmed Kâşif Efendi

18. yüzyıl şairlerindedir. Kalkandelenlidir. Asıl adı Mehmed olan şair Kâşifi mahlasını kullandı. Derviş görünümlü, arif bir kişidir. Tezkire yazarı Râmiz, Sultân I. Mahmûd devrinde şiir yazmaya başladığını ve şairler arasında önemli bir yere sahip olduğunu belirtir (Erdem 1994: 250-251, Kurnaz-Tatçı 2001: 838, Tan 2014: isimlersozlugu.com).

2.4.Muîdî

16. yüzyıl şairlerinden olup Kalkandelenlidir. Asıl adı bilinmeyen şairin Muîdî mahlasını seçmesi hususunda kaynaklarda farklı bilgiler mevcuttur. Kimi kaynaklarda

Muîdzâde diye bilinen bir kişinin oğlu olduğu için, kimilerinde Zenbilli Ali Çelebi'ye muîd olduğu için, kimilerinde de babası muîd olduğu için bu mahlası aldığı iddia edilmektedir (Köksal 2014: isimlersozlugu.com). Medrese eğitimini tamamladıktan sonra kazaker Mîrîm Çelebi'den mülazım oldu. II. Bayezid devrinde (1481-1512) müderrislik yaptı. Hacca gittikten sonra Mısır'da ikamet etmeye başladı ve orada beytü'l-mâl kâtibi olarak görev yaptı. Mehmed Süreyyâ'ya göre Kânûnî devrinde (1520-1566), Nâil Tuman'a göre 994/1585/86 tarihinde Mısır'da öldü ve aynı yerde medfundur.

Muîdî, tezkirelerde sade ve açık bir dille eserler yazan orta derecede bir şair olarak değerlendirilmektedir. Ahdî, şairin özellikle murabba', muaşşer, tahmis ve tesdis tarzında beğenildiğini söyler. Latîfî ise şiiirlerinden takdirle bahsetmez. Nazire mecmualarında çokça şiiirinin yer alması Muîdî'nin devrinde gördüğü ilgi ve kabulün de bir işareti sayılır. Şairin Pervâne Bey Mecmuası'nda 59, Edirneli Nazmî'nin Mecma'u'n-nezâ'ir'inde ise 61 şiiiri bulunmaktadır (Köksal 2014: isimlersozlugu.com).

Şairin, 120 varaktan oluşan bir divanı vardır. Ayrıca *Miftâhü't-teşbih* adlı eserin de Kalkandelenli Muîdî'ye ait olabileceğini İsmail Erünsal belirtmektedir. Bu eser teşbih sanatı hakkında bilgi veren bir risaledir. Eser belâğata dair yazılan en eski kitaplardan biri olması bakımından önemlidir. Kaynaklardaki bilgiye göre Muîdî aynı zamanda Hamse sahibidir. Latîfî, tezkiresinde *Cevâb-ı Penç Genc'i ve kütüb-i seb'ası* olduğundan söz etmektedir. Bu ifadeden yedi eseri olduğunu, bunların beşinin Nizâmî'nin Penç Genc'ine nazire olarak yazıldığı anlaşılmaktadır. *Husrev ü Şîrîn*, *Vâmık u Azrâ*, *Şem' ü Pervâne* ve *Gül ü Nevrûz* mesnevileri kaynaklarda ismi geçen eserleridir. Latîfî'nin sözünü ettiği *Kütüb-i Seb'a*'sının geri kalanlarının adları bilinmemektedir (Akbayar 1996: 1111, Canım 2000, İsen 1999: 315, Kılıç 2010: 824, Kurnaz-Tatçı 2000: 221-222, Kurnaz-Tatçı 2001: 969, Riyâzî (yty.: 123), Sâmi 1311: 4335, Solmaz 2005: 282, Sungurhan 2008: 191, Sungurhan 2009: 300, Köksal 2014: isimlersozlugu.com).

Sînemûn her cânibi kim pür-cüdâlık dâğıdur
Lale-i derd ile zeyn olmuş mahabbet dagıdur

Mest ü rüsvây olduğum ayb itme sûfi kim yine
Tâze gül devrânı zâr u mübtelâlık çağıdur

Cân halâs itmek olur mı ışk meydânında kim

Âteş-i âhum yalıñ yarıklu dilsüz yağıdur

Göz bıñarında akup yaşum dükenmezse n'ola
Kimse kandan geldügin bilmez belâ ırmagıdur

Kaddüñ üzre ârızuñ ey hûr-ı gül-ruh fi'l-mesel
Sidre üstinde açılmış tâze cennet bâgıdur

Kimse rahm itmez ölürsem ben garîb üftâdeye
Ağlayup yanan hemîn eşkümlle bagrum yağıdur

Dîde mülkinde Mu'îdî kondı sultân-ı hevâ
Her habâb-ı eşküm anuñ bir kızıl otagıdur (Köksal 2012: 620-621)

2.5.Nâlî

19. yüzyıl şairlerindendir. Kalkandelen'de doğdu. Asıl adı Nâlî Nu'mân Efendi'dir. Şiirlerinde Nâlî mahlasını kullandı. İlk tahsilini memleketinde yaptıktan sonra İstanbul'a gelerek Fâtih Camisi civarında bulunan bir medresede öğrenim gördü. Müderris oldu ve muhtelif medreselerde görev yaptı. Bir süre Mısır'da kaldıktan sonra memleketine döndü ve orada 1266/1849 senesinde vefat etti (Çiftçi 2009: 394, Akbayar 1996: 1226, Arslan 2014: isimlersozlugu.com).

Cân u gönlüm müje-i seyfine kurbân olsun
Şem'-i rûyunla gönül hânesi vîrân olsun
Kasr-ı sînem nazar-endâzına şâyân olsun
Cennet-i hüsnüne dil bülbül-i nâlân olsun

Rûz u şeb âh iderim gonca ruhun şevki ile
Yanarım güfte-i nâzende-femin aşkı ile
Neş'e-yâb oldı gönül la'l-i lebin zevki ile
Bezm-i dilde leb-i la'lin şeker-efşân olsun

Olduğum murg-ı şeb-âvîz saçı sünbülüne

Gülşen oldu bu gönül savt-ı dili bülbülüne
Güli teşbîh idemem la'l-i lebin gülgülüne
Gülgül-i la'l-i lebin Nâli'ye peymân olsun (Çiftçi 2009: 394)

2.6.Remzî

19. yüzyıl şairi olduğu düşünülmektedir. Biyografi kaynaklarında kendisine yer bulamayan şairin hayatı hakkındaki bilgilere ve çıkarımlara Prof. Dr. Yaşar Aydemir'in şairle ilgili yaptığı çalışmalardan ulaşılabilmektedir. Şairin, yaşadığı dönem, yaşadığı yer, şahsiyeti, irtibatta olduğu kimseler, şiirlerindeki konuyla ilgili bilgilerin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur. Şiirlerinden anlaşıldığı kadarıyla irtibatta olduğu isimler, tarih düşürdüğü yapılar dikkate alındığında şairin Kalkandelen'de kaldığı, bu civarda doğup büyüdüğü ve ömrünün büyük bir bölümünü buralarda geçirdiği sanılmaktadır (bkz. Aydemir 2014). Şairin divanında Hasan Paşa Sarayı'nın yapılışına düşürdüğü tarih en geç 18. yüzyılın sonlarında doğduğunu ve 1843'lerde hayatta olduğunu düşündürmektedir. Remzî'nin şiirleri içerisinde geçen "Sûdevîzâde" kelimesi şairin yaşadığı dönemde bu isimle anıldığını göstermektedir. Şair, Receb Paşa'nın çocuklarına yazdığı bir kasidede bir mahlasının da Dîdegiryânî olduğunu söylemesine rağmen divanında Remzî dışında bir mahlas kullanmamıştır. Remzî'nin Bektaşî meşrep bir şair olduğu kendisiyle ilgili bilgiler arasındadır.

Şairin Makedonya Milli Kütüphanesi'nde bulunan 100 varaktan oluşan ve 392 manzumeyi içeren bir *Divan*'ı vardır. Gazellerinde âşıkâne, kasidelerinde ise tasavvufî düşünce belirgindir. Ayrıca şiirlerinde Rumeli üslûbu göze çarpar (Aydemir 2014: isimlersozlugu.com).

Medh-i Düvâz-deh İmâm

Ne devletdür Muhammed hâk-i râhında gubâr olsam

Ne 'izzetdür 'Ali râhında cism-i hâksâr olsam

Hasan ile Hüseyin ugrına iki dîdeden kan yaş

Revân idüp 'Ali Zeyne'l-abâveş pâre pâ'r'olsam

Muhammed Bâkır ‘aşkı ile cismüm eylesem altûn
İmâm Ca‘ferün ‘aşk u firâkı ile yâr olsam

İmâm Kâzım ‘Ali Mûsâ Rızâ’nun ‘aşkına dâ’im
Zebânım çâk olunca hâmeveş gevher-nisâr olsam

Takî ile Nakî’nün mihrine bend eyleyüp gönlüm
İmâm ‘Askerî medhiyle evkât-ı güzâr olsam

İmâm Mehdî-i sâhib-zamâna baş u cân kurbân
İdüp râh-ı hakikat içre şahs-ı nâm-dâr olsam

Cihânda ma‘sumun âhı gam-ı dil-sûzına cânım
Cesedden dâr olunca aglayup hep âh u zâr olsam

Du’âdur bunların medhi ne var ‘âlemde ey Remzî

Bu bâg-ı nazm içinde ‘andelîb-i gül-‘izâr olsam (Aydemir 2014: isimlersoz-
lugu.com)

2.7.Sa’îd

18. yüzyılın ikinci yarısı ya da 19. yüzyıl şairlerinden olduğu düşünülmektedir. Yine bu şairin de hayatı hakkındaki bilgilere ve çıkarımlara Prof. Dr. Yaşar Aydemir’in şairle ilgili yaptığı çalışmalardan ulaşılabilmektedir. Bektaşî bir şair olan Sa’îd’in, ilk müşidi Abbas Baba’nın vefatı üzerine 1218/1803-04 yılında tarih düşürmesi şairin bu dönemde şiir yazacak ve tarih düşürecek kadar bir birikime sahip olduğunu göstermektedir. Bu bilgi doğrultusunda şairin doğumunun en geç 18. yüzyılın ikinci yarısında olduğunu söylemek mümkündür. Sa’îd’in Kalkandelen, Gostivar, Serakin, Palçiste gibi yerlere dair yazdığı şehrengîz tarzı şiirlerinden bu bölgede yaşadığı düşünülmektedir. Şairin kaç yılında vefat ettiğine dair kesin bir bilgi yoktur. Ancak Serakin’de Vardar nehrinin taşması ve Receb Paşa’nın nehir kenarına yaptırdığı set sebebiyle yazdığı tarih manzumelerinin 1232/ 1816-17 tarihini işaret etmesi şairin bu tarihte hala hayatta olduğunu göstermektedir.

Sa'îd'e ait bir cönkte 36 manzume yer almaktadır. Şiirlerinde sade bir dil kullanan şairin, Rumeli'ye özgü bir söyleyişi vardır. Şiirlerinde, işlediği konu itibariyle tasavvuf önemli bir yer tutar. Şairin Farsça şiirlerinin de olması şiir yazacak kadar Farsça bilgisine sahip olduğunu gösterir. Çeşitli konulara yönelik çok sayıda tarih yazmıştır. Ayrıca şair, yazdığı manzumeleriyle yaşadığı bölgeye ve döneme ait gerek şehrengîz türündeki şiirlerinde, gerek tarihlerinde ve gerekse medhiyelerinde devrin ve bölgenin fizikî, sosyal ve tarihî dokusuna dair birçok hususa ışık tutacak bilgilere yer verir (Aydemir 2014: isimlersozlugu.com).

Gazel Der-Medh-i Serakin

İricek nev-bahâr faslı gönülleri güşâd eyler
Gelür nutka kamu murgân zebân ile senâ eyler

Bu demde tâlib-i bâde getirüp yârını yâde
Olurlar gamdan âzâde mekânın murgzâr eyler

Olar kim terk ide varın irür hoş-bûyına yârin
Görür mahbûbın âsârın cihânun medhini söyler

Bugünlerde mesîregâh gönül arzû kılup nâgâh
Bulup bir hoş-zebân hem-râh ki her dem hasb-i hâl söyler

Duhâ vakti süvâr olduk ol 'âlî râha yüz sürdük
Sürür ile revân olduk öterdi çevre bülbüller

İrişdük şol yire ey yâr ki her dem gönül arzûlar
Kamu etrâfa çemenzâr döşenmiş sebz hâlîler

Degüldür vasfını imkân teferrücgâh her 'irfân
Ne yana eylesen seyrân irür bir gûne cümbüşler

Donanmış her yana eşcâr ihâtâ eylemiş enhâr
Kuşatmış bir yanın Vardar gice gündüz akup çağlar

Hudâvendî bir âlî-şâh işit sözümi ol âgâh
Anun pâyine şems ü mâh kılur minnet süre yüzler

Anı vasf itme mîm ol sen çü haddün yok otur epsem
Anun mehdinde kalur kem dirilse niçe Câmîler

Kurulmuş yüce bir eyvân ider 'âlemleri seyrân
Derûnda mânend-i şâhân sa'âdetle durur begler

Birisi Fahri Yûşân'dur ki ol kâmil-i insândur
Mufaddal beyne'l-akrândur tarîkatda odur rehber

Birisi 'Abdurahmân'ı bulup mesned-i şâhânı
İder derdlere dermânı 'adâlet-bahşını söyler

Cemâli nûr-ı Yezdân'dur Hak'un lutfına bürhândur
Bize bir mahz-ı ihsândur vücûda geldi 'âdiller

Biri Hıfzî ol 'âlî-şâh ider gıpta felekde mâh
Dehânından anun hergâh akar dürr ile gevherler

Birisi Şâh Vefî'dür sehâda sanki 'Ali'dür
Şecî'ler içre vâlîdür sözi arslan gibi gürlür

Biri Mîr Hasan ol şâh çeker havfın olan gümrâh
Ana her dem ola hem-râh 'avn-i Şâh 'Ali Haydar

İrişdi gözüme bir dem ulu zâtı sezer âdem
Celâleddîn ol mîrüm şakır bülbül gibi söyler

İlâhî câvidân eyle kamusını sa'âdetle
Sehâvetle 'adâletle olalar dâ'imâ yekser

Ol evvânun sana vasfın ne mümkün eyleye şerhin
Anun cismin dahi resmin derilse niçe şâ'irler

Bir etrâfı dahi cümle donanmış otalar birle
Mukîm olmuş merâtible tevâbi'ler bahâdırlar

Bu mevzi' dilde bir köydür Serâkin'le müsemmâdur
Ne köy san şehir-i a'zamdur gelicek anda vâlîler

Ko etrâf ana muhtâc toyunur anda niçe aç

Sezâdur vire ana baç Sa'îd şehir ü gerek köyler (Aydemir 2014: isimlersoz-
lugu.com)

2.8.Sâidî

16. yüzyıl şairlerinden olan Sâidî, Kalkandelenli'dir. Asıl adı Mehmed'dir. Mektûbîzâde sanıyla tanınır. Mısır'da beytü'l-mâl kâtipliği yaptı. 940/1533 tarihinde vefat etti (Akbayar 1996: 1445, Kurnaz-Tatçı 2001: 401, Yılmaz 2014: isimlersoz-
lugu.com).

2.9.Sücûdî

16. yüzyıl şairlerinden olan şair, Latîfî'ye göre Priştineli, diğer kaynaklara göre Kalkandelenlidir. Pîrî Paşa ve Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi'den eğitim aldıktan sonra Pîrî Paşa'nın yardımıyla divan kâtibi oldu, sonra bölüğe geçerek silahdar kâtipliği yaptı. Kânûnî devri (1520-1566) ortalarında Hacc yolculuğu sırasında vefat etti.

Sücûdî, İshak Çelebi'nin Selîmnâme'sinin devamı mahiyetinde bir Selîmnâme kaleme aldı. Âşık Çelebi'ye göre oldukça sanatlı olan ve İshak Çelebi'nin eserine nazaran daha açık, anlaşılır bir dille yazılan bu eser Yavuz'un tahta çıkışıyla başlayıp padişahın İran seferi, Mercidabık, Suriye ve Mısır seferleri konu almaktadır. Biyografi kaynakları

şairin şiirlerini sade bir dille kaleme aldığını belirtirken Latîfî, Sücûdî'nin şiirde pek yetenekli olmadığını söyler. Şair Revânî'nin Yavuz Selîm için yazdığı “berf” redifli kasideyi padişahın redifinden dolayı nahoş bulması üzerine Sücûdî latife yollu şu beyti söylemiştir; *Soğuk sözlerle dondurdun cihânı /Başuna tolular yağsun Revânî*. Revânî ise Sücûdî'ye şu beytle karşılık verdiği bilinmektedir; *Yüzün dokunmaduk yir yok cihânda / Anunçün sana didiler Sücûdî* (Akbayar 1996: 1523, Canım 2000: 296, İsen 1980: 199, İsen 1999: 409-410, Kılıç 2010: 944, Kurnaz-Tatçı 2001: 415, Sâmî 1413: 2038, Köksal 2013: isimlersozlugu.com).

Sanma bülbül nağmesi ey gülizar egler beni
Gülşen-i ışkunda bu feryâd u zâr egler beni

Fürkatünde dem-be-dem merdümlük idüp ey perî
Yaşı çoğ olsun bu çeşm-i eşk-bâr egler beni (Kılıç 2010: 945)

2.10. Tulû'î

16. yüzyıl şairlerinden olan Tulû'î, Kalkandelen'de doğdu. Asıl adı İbrahim olup lakabı Dahhak'tır. Öğrenim görüp İstanbul kadısı Hasan Çelebi'den mülazım oldu. Uç beylerinden Uzguroğlu'nun hizmetinde oldu. Âşık Çelebi, bakımsız, perişan bir görüntüsü olduğunu belirtir. Bir dönem kadılık görevini icra etmek üzere Arnavutluk'ta bulundu ve orada boğularak öldü (Kılıç 2010: 652-653, Kılıç 2014: isimlersozlugu.com, Kurnaz-Tatçı 2001: 593, Sungurhan 2009: 19).

Gerden-i câna du'â-yı seyf asar gâzîlerüz
Gerçi gam maktûliyüz lîkin cihân kattâliyuz

Kalb ile bâzâr idüp âvâre-dil cân gezdürür
Çârsû-yı mihnetün biz onmaduk dellâliyuz

Ey Tulû'î gerçi kim sâfi-dilüz deryâ gibi
Lîk 'ışk-ı pâkdan 'âlemde sanma hâliyüz (Sungurhan 2009: 19)

2.11. Reşîd Âkif Paşa

19. yüzyılda yaşadı. Kalkandelenli Âkif Paşa'nın oğludur. Ayân azası olarak görev yapan Reşîd Âkif Paşa'nın kaynaklarda dürüst, asil ve şerefli bir kişi olduğu belirtilir. 1338/1919 yılında vefat ederek Fatih'te babasının yanına defnedildi. Osmanlı Müellifleri adlı kaynakta bir divana sahip olduğu belirtilen Reşîd Âkif Paşa'nın şiirleri hakîmâne ve mutasavvıfânedir (Kurnaz-Tatçı 2000: 338).

Hod-perestân-ı zaman dünyâ ve mâfihâ arar
Bir bilen asl-ı vücûdu başka bir dünyâ arar

Dil ne sakiden kaçır, ne câm-ı gam-fersâ arar
Meşreb-i ehl-i hakikat bir yed-i beyzâ arar

Farig olmaz bir zaman derd-i taharriden hayâl
Hilkatinden, rihletinden maksad-ı aksa arar

Bir cemîl ol bil nedir sırr-ı Cemâlullah'ı kim
Dil-berandan âşikaan-ı irfan müstesna arar

Serde nâr-ı aşk-ı ehlü'l-beyt yansın kim gönül
Hükm-i fermanı müeyyed nurdan tuğra arar

Şimdi varsun bilmesün ebnâ-i âlem kadrime
Dem gelir elbet zaman bir ma'delet-pîrâ arar

Nakilden evvel gerek insana feyz-i intikal
Ey Reşîd erbâb-ı fikr elfazdan mânâ arar (Kurnaz-Tatçı 2000: 338)

Sonuç

	ŞAİR	YAŞADIĞI YÜZYIL	MESLEĞİ
1	Bâlî	15. Yüzyıl	----
2	Fakîrî	16. Yüzyıl	İmam, Hatip, Remmal, Tabip (?)
3	Kâşifi	18. Yüzyıl	----
4	Muîdî	16. Yüzyıl	Müderris, Beytü'l-mâl Kâtibi
5	Nâlî	19. Yüzyıl	Müderris
6	Remzî	19. Yüzyıl	----
7	Sa'id	18. / 19. Yüzyıl (?)	----
8	Sâidî	16. Yüzyıl	Beytü'l-mâl Kâtibi
9	Sücûdî	16. Yüzyıl	Divan Kâtibi
10	Tulû'î	16. Yüzyıl	Kadı
11	Reşîd Âkif Paşa	19. Yüzyıl	Ayân Azası

Bu çalışmada, şura tezkirelerinde tespit edilen Kalkandelen doğumlu 11 şairin biyografisi ele alındı. Bu şairlerden 1'inin 15. yüzyılda, 5'inin 16. yüzyılda, 1'inin 18. yüzyılda, 3'ünün 19. yüzyılda yaşadığı tespit edildi. Ayrıca Kalkandelenli olduğu tespit edilen 1 şairin de 18. yüzyılın ikinci yarında ya da 19. yüzyılın ilk başlarında yaşadığı düşünülmektedir. 16. yüzyıl, klâsik Türk edebiyatının zirve dönemidir. Kalkandelen'in de bu yüzyılda yetiştirdiği şair sayısı göz önüne alındığında 16. yüzyılda klâsik Türk edebiyatının genelinde oluşan durumu Kalkandelen'de de gözlemlemek mümkündür.

Çalışmamız esnasında dikkat çeken bir diğer husus ise Kalkandelen'in yetiştirdiği divan şairlerinin yanı sıra Osmanlı Devleti'ne hizmet etmiş önemli şahsiyetler de yetiştirmiş olmasıdır. Cezayir Bahr-ı Sefîd Valisi Âkif Mehmed Paşa, mîrimîrandan olarak görev yapan Receb Paşa, dersiâm ve mevâlî olarak görev yapan Receb Rüşdî Efendi ve Şeyh Ruhî Mustafa Efendi bu önemli şahsiyetlerden bazılarıdır.

Sonuç olarak Makedonya şehirlerinden biri olan Kalkandelen'in Osmanlı döneminde sahip olduğu sosyo-kültürel imkânlarıyla, yetiştirdiği şair, âlim, sanat erbabı ve devletin önemli kademelerinde görev almış şahsiyetleriyle Osmanlı'nın önemli kültür merkezlerinden biri olduğunu söylemek mümkündür.

Kaynakça

- Akbayar, Nuri (hızl.) (1996). Mehmed Süreyyâ, Sicill-i Osmanî. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.
- Aruçi, Muhammed (2001). “Kalkandelen”. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. Cilt 24. S. 262-263.
- Canım, Rıdvan (2000). Tezkiretü’ş-Şuara ve Tabsıratü’n-Nüzemâ. Ankara: AKM Yay.
- Çiftçi, Ömer (hızl.) (2009). Fatîm Davud-Hâtimetü’l-Eş’âr. [http:// ekitap. kulturturizm.gov.tr /Eklenti/10736,metinpdf.pdf?0](http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10736,metinpdf.pdf?0).
- Erdem, Sadık (hızl.) (1994). Ramiz ve Adâb-ı Zurafa’sı: İnceleme-Tenkidli Metin-İndeks Sözlük. Ankara: AKM Yay.
- İpekten, Haluk vd. (1988). Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü. Ankara: KB Yay.
- İsen, Mustafa (1997). Ötelere Bir Ses – Divan Edebiyatı ve Balkanlarda Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler. Ankara: Akçağ Yay.
- İsen, Mustafa (1999). Latifi Tezkiresi. Ankara: KB Yay.
- İsen, Mustafa (hızl.) (1998). Tezkire Heşt Behişt. Sehî Bey. Akçağ Yay. Ankara.
- Katip Çelebi (1971). Cihannümâ - İklîm-i Rum (Rumeli Kısmı). İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi - Halet Efendi Nr. 640.
- Kayabaşı, Bekir (1997). Kaf-zâde Fâ’izî’nin Zübdetü’l Eşâr’ı. Doktora Tezi. Malatya: İnönü Üniversitesi
- Kılıç, Filiz (hızl.) (2010). Aşık Çelebi, Meşâirü’ş-Şuarâ. İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yay.
- Kurnaz, Cemal ve Mustafa Tatçı (hızl.) (2000). Bursalı Mehmed Tahir. Osmanlı Müellifleri ve Ahmet Remzi Akyürek Miftahu’l-Kütüb ve Esami-i Müellifin. Ankara: Bizim Büro Yay.
- Kurnaz, Cemal ve Mustafa Tatçı (hızl.) (2001). Nail Tuman, Tuhfe-i Nâilî. Ankara: Bizim Büro Yay.

- Kutlar Oğuz, Fatma Sabiha, M. Çakır, H. Koncu (hzl.) (2012). Mehmed Tevfik, Kâfile-i Şu'arâ. İstanbul: Doğu Kütüphanesi Yay.
- Köksal, M. Fatih (2012). Edirneli Nazmî, Mecma'u'n-Nezâ'ir. [http:// ekitap.kulturturizm.gov.tr/dosya/1-292688/h/edirneli-nazmi-mecmaun-nezair.pdf](http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/dosya/1-292688/h/edirneli-nazmi-mecmaun-nezair.pdf).
- Leontiç, Mariya (2013). Batı Dünyasına Pencere Açan Kâtip Çelebi'nin Makedonya İçin Önemi ve Değeri. <http://eprints.ugd.edu.mk/8456/1/KATIP-CELEBI-BALTAM-18-2013.pdf>.
- Nureski, Djuneis (2014). Osmanlı Kaynaklarına Göre Kültür Merkezi Konumundaki Makedonya Şehirleri Ve Özellikleri. Balkan Araştırmaları Enstitüsü Dergisi. Cilt 3. Sayı 1. Ss. 63-102.
- Özcan, Abdülkadir (1989). Mecdî Mehmed Efendi, Hadâiku'ş-Şakaik (önsöz ve indeks ile tıpkıbasım). İstanbul: Çağrı Yay.
- Özcan, Abdülkadir (1989). Nev'îzâde Atâî, Hadâiku'l-Hakaik fî Tekmileti'ş-Şakaik (önsöz ve indeks ile tıpkıbasım). İstanbul: Çağrı Yay.
- Riyâzî Mehmed (yty). Riyâzü'ş-Şu'arâ. Millet Kütüphanesi Ali Emirî Efendi Bölümü. Nu: 765.
- Solmaz, Süleyman (2005). Ahdî ve Gülşen-i Şuarâsı. Ankara: AKM Yay.
- Sungurhan Aysun (hzl.) (2008). Beyânî, Tezkiretü'ş-Şuarâ. Ankara: Kültür Bak. Yay. E-kitap:<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/dosya/1-215416/h/giris.pdf>.
- Sungurhan Eydurhan, Aysun (hzl.) (2009). Kınalızâde Hasan Çelebi, Tezkiretü'ş-Şu'arâ. Ankara: Kültür Bakanlığı e-kitap: [http://ekitap.kulturturizm.gov.tr /dosya/1-219121/h/girishc.pdf](http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/dosya/1-219121/h/girishc.pdf).
- Şemseddin Sâmî (1311). Kâmûsü'l-A'lâm. İstanbul.
- Zavotçu, Gencay (2009). Rıza Tezkiresi, (İncelenme-Metin). Sahaflar Kitap Sarayı. İstanbul.

Elektronik Kaynaklar

- Arslan, Mehmet (2014). Nâli, Kalkandelenli Nâli Numân Efendi. <http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=4555>.
- Aydemir, Yaşar (2014). Remzî. <http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=4881>.
- Aydemir, Yaşar (2014). Sa'îd. <http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=4878>.
- Demir, Hiclâl (2014). Bâlî, Rumelili Bâlî Çelebi. <http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=4220>.
- Kılıç, Filiz (2014). Tulû'î, İbrahim Tulû'î Efendi. <http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=1920>.
- Köksal, M. Fatih (2013). Fakîrî. <http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=1019>.
- Köksal, M. Fatih (2013). Sücûdî. <http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=340>.
- Köksal, M. Fatih (2014). Muîdî. <http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=1406>.
- Tan, Bünyamin (2014). Kâşîfî, Mehmed Efendi. <http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=6480>.
- Yılmaz, H. Kadri (2014). Sâidî, Mektubîzâde Mehmed Sâidî Çelebi. <http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=5427>.